

Tartalom

Nagyünnepi imarend 5784 2

Töltsük együtt a zsidó év leghöszentebb napjait!

Ünnepi (és hétköznapi) imáink rendszere 3

Gyors áttekintés:
a legrövidebb hétköznapi délutáni imától
a leghöszabb nagyünnepi betoldásokig

Ima a szólás szabadságáért 6

Csak akkor valósul meg tökéletesen,
amikor az egész világon
az Örökkévaló fog egyedül uralkodni

Impresszum

Az *omek* szó jelentése: *mélység*. Az *orti.hu* célja a hagyományos zsidó értékek, autentikus tórai tanítások megjelenítése közérthető, modern formában. Elgondolkodtató, inspiráló, a tórai és rabbinikus irodalomból építkező témák, üzenetek, napjaink számára.

Írta és szerkesztette: Szántó-Várnagy Binjomin, a Bét Jehuda közösség rabbija (Budapest, 1084 Scheiber Sándor utca 2.).

Megjelenik 130 példányban.

Kapcsolat, feliratkozás, jó tanácsok vagy önkéntes segítség felajánlása: ortimagazin@gmail.com.

Rajz: Farnadi-Jerusalími Chájim Jedidja. Köszönjük!!

Ünnepi szokások: bocsánatkérés

„Az ember és embertársa közötti vétkekért a Jom Kipur nem engesztel, amíg az egyik ember nem engeszteli ki a másikat.” (Sulchán Áruch, Orách Cháim 606:1)

Mindig helyes bocsánatot kérni, ha az ember vétett a másik ellen. A Jom Kipur előtti napon, időszakban azonban ennek kiemelkedő a fontossága. De vajon miért?

A *Tur* idézi a *Pirké de Rabbi Eliezer* (46:9) magyarázatát, mely szerint a Vádló látja a zsidó népet Jom Kipurkor, hogy az angyalokhoz hasonlítanak, és ezért nem tud minket vádolni. Az egyik hasonlóság az, hogy teljes békében vagyunk, akár csak az angyalok.

E magyarázat szerint még akkor is helyes bocsánatot kérnünk, ha mi tudjuk, hogy nem bántottuk meg a másikat, de ő másképpen látja a helyzetet. Ennek célja a teljes népen belüli harmónia minél magasabb szintre emelése.

Nagyünnepek a Bét Jehudában 5784 / 2023

Zenés ünnepi készülődés	Szeptember 3.	Vasárnap	16:00
<i>közösségi ráhangolódás a nagyünnepek hangulatára, dallamvilágára, gondolataira</i>			
Sábát Nicávim-Vájélech	Szeptember 8.	Péntek	18:00
<i>Péntek esti tanulás, szombatköszöntés és kidus</i>			
Sábát Nicávim-Vájélech	Szeptember 9.	Szombat	9:00
<i>Szombat reggeli ima és Tóraolvasás</i>			
Szlichtot	Szeptember 9.	Most szombat este!	21:30
<i>bocsánatkérő imádságok első estéje, több közösséggel együtt a Rumbach zsinagógában</i>			
Erev Ros Hásáná	Szeptember 15.	Péntek	18:00
Ros Hásáná 1. reggel	Szeptember 16.	Szombat	9:00
Sábát Háázinu	Szeptember 22.	Péntek	18:00
<i>Péntek esti tanulás, szombatköszöntés és kidus</i>			
Sábát Háázinu	Szeptember 23.	Szombat	9:00
<i>Szombat reggeli ima és Tóraolvasás</i>			
Kol Nidré	Szeptember 24.	Vasárnap	18:00
Jom Kipur reggel	Szeptember 25.	Hétfő	9:00
Jom Kipur délután	Szeptember 25.	Hétfő	17:30
Erev Szukot	Szeptember 29.	Péntek	18:00
Szukot 1. reggel	Szeptember 30.	Szombat	9:00
Szukot félünnep	Október 5.	Csütörtök	17:30
<i>kötetlen ünnepi közösségi együttlét, örömszene, ropogtatnivaló</i>			
Erev Smini Áceret	Október 6.	Péntek	18:00
Erev Szimchát Torá	Október 7.	Szombat	19:00
Sábát Berésit	Október 13.	Péntek	18:00
<i>Péntek esti tanulás, szombatköszöntés és kidus</i>			
Sábát Berésit	Október 14.	Szombat	9:00
<i>Szombat reggeli ima és Tóraolvasás</i>			

Jó beíratást, jó bepecsételtetést!

*Felemelő ünnepeket, tartalmas új évet, felemelkedést
az egész szűkebb és tágabb közösségünk számára!*

Ünnepi (és hétköznapi) imáink rendszere

A zsidó „liturgia”, a mindennapi és ünnepi imák rendje, viszonylag könnyen áttekinthető rendet követ, melynek alapja a napi három ima:

- reggel [*sáchárit*],
- délután [*minchá*], és
- este [*mááriv*].

Szombaton és ünnepnapon ez kiegészül a negyedik [*muszáf*] imával. Az egyetlen napja az évnek, amikor egy ötödik ima is hozzájön ehhez, az a Jom Kipur, amikor a *neilá* imát is elmondjuk.

Az egyik magyarázat szerint az imákat a Szentélybeli áldozatoknak megfelelően vezették be Bölcseink¹. A mindennapi állandó áldozatot naponta, reggel és délután mutatták be. Este nem volt újabb áldozat, hanem a napközben megmaradt részeket égették el (ezeket ugyanis nem volt szabad másnapra meghagyni).

Ezért az esti ima tulajdonképpen elvileg „opcionális”. De miután az egész közösség szokás szintjén magára vette, ezért manapság már ez is ugyanolyan kötelezettségnek számít (*Beráchot 27b, Rámbám / Hilchot Tefilá 1:6*).

A *muszáf* imát az ünnepnapon bemutatott extra áldozatnak megfelelően vezették be. A *neila* [zárás] ima pedig az égi kapuk zárásának felel meg. Ennek ideje a délutáni és esti ima között van: a délutáni ima még naplemente előtt, az esti ima az naplemente után mondható. A *neilá* pedig éppen e kettő között.

A csendes magánima szerkezete

Minden imának az alapja az *Ámidá*, ami három dicsérő áldással nyit és három hálaadó áldással zár. E kettő között hétköznap kérések szerepelnek, ünnepnap pedig az ünnep jellegéhez kapcsolódó gondolatok és áldások.

Az *Ámidát* csendben, magunkban mondjuk el, majd – a reggeli és a délutáni imában – hangosan megismétli az előimádkozó, a közösség pedig *Áment* felel rá.

Az *Ámidá* ismétlésének különleges része a *Kedusá* (vagyis: *szentség*), ami elválasztja az első három, Örökkévalót dicsérő áldást az azt követő kérések sorozatától. A *Kedusában* közösen, fennhangon mondjuk el azokat próféciákat, amik az Örökkévaló szentségével foglalkoznak (*Jesájá 6:3, Jechezkél 3:12*).

Ennek az imarésznek a lényege az, hogy ahogyan az égben az angyalok megszentelik az *Ő Nevét*, ugyanúgy mi is ezt tesszük, itt lent, a földön, azáltal, hogy ezeket a mondatokat egyszerre mondjuk el. Gyakorlatilag modellezzük a mennyei angyalokat, azáltal, hogy kórusban állva dicsérjük *Őt*.

Érdekesség, hogy egyes rabbinikus vélemények szerint a *Kedusá* közös elmondásával teljesítjük azt a tórai parancsolatot, hogy megszenteljük az Örökkévalónak a *Nevét* (*ld. Mózes 3., 22:32*), azáltal, hogy egy zsinagógában egy kisebb tömeg összegyűlik, és szinkronban, egyszerre, fennhangon dicsérik az *Ő Nevét*.

¹ A másik vélemény szerint az imákat az ósatyák vezették be (*ld. Beráchot 26b*).

Szombaton és ünnepnapon magánjellegű kéréseket nem mondunk. Csak olyasmit, ami a nép egészének szükséges. Ezért az imában jellemzően azt kérjük, hogy adja meg nekünk az Örökkévaló az ünnepnaphoz kapcsolódó különleges spirituális tartalmat: hadd részesülhessünk mi is abból az áldásból, ami az adott időszaknak a jellegéhez kapcsolódik.

Az ima mindennapi kiegészítői

A reggeli és esti imához Bölcseink hozzászereztek a *Smá Jiszráél [Halld, Izrael]* szakasz elolvasását.

Ez tulajdonképpen nem is ima, hanem a Tóra írja elő azt, hogy olvassuk el reggel és este: „*amikor lefekszel és amikor felkelsz*” (Mózes 5., 6:7).

Vagyis: tégy hitvallást az Örökkévaló egysége mellett. Ehhez még kapcsolódik néhány tórai szöveg (Mózes 5., 11:13-21, Mózes 4., 15:37-41).

A Smá mondása előtt és után mondjuk a „Smá mondásának áldásait” [*birkot kriát Smá*]. Ezek azonban nem kapcsolódnak közvetlenül a Smá témájához. Inkább független imarészek és egyéb kiegészítések, melyeket Bölcseink jónak láttak a reggeli és esti imához illeszteni, egyfajta bevezető-ráhangolóként az Ámidá előtt.

A reggeli imához ezen a struktúrán (Smá és Ámidá) kívül hozzátartozik a *Pszuké dezimrá*, vagyis „dallamos idézetek”. Ez egy válogatás Dávid király zsoltárainak könyvéből – hétköznapi rövidebb, szombaton és ünnepnap valamivel hosszabb.

Ünnepnap betoldások

Ez az alapstruktúrája az egész éves imáknak.

A **zarándokünnepi imákat** (Peszách, Sávot, Szukot) egykor rengeteg betoldás egészítette ki, melyeket manapság már kevés helyen már mondanak. A viszonylag rövid esti imához néhány közösség még olvas néhány költeményt, melyeket az áldások mellé szerkesztettek. A reggeli imában *Hálélt*, azaz dicsérő zsoltárokat mondunk. Az ünnepnap Ámidá szövege is eltér (leszámítva az első és utolsó 3-3 áldást).

Nagyünnepeken azonban jelentősen érezhető a költeményeknek az a gazdag világa, mely bőségesen kiegészíti megszokott imaszövegeinket.

Régi és új ünnepi imakönyveket összehasonlítva egy szembetűnő különbség, hogy sok hosszabb betoldás az imakönyv végére került, azzal a megjegyzéssel, hogy „*némely közösségben ezt is szokás elmondani*” – ha mi „némely” közösséghez tartozunk, akkor ezen a ponton az imakönyv hátuljára lapozhatunk.

Továbbá, számos rabbi ellenezte, hogy a Smá áldásai mondása közben betoldásokat mondjanak, mivel azt az ima megszakításának tekintették. Így ez a szokás is csak „némely” közösségekben maradt meg.

Ami viszont mindmáig megmaradt minden közösségben, és a nagyünnepek alaphangulatát meghatározza, az a nagyünnepi Ámidá, a különleges betoldásokkal.

Az első nagy különbség a harmadik áldás, ami egész évben a Teremtő szentségét dicséri 1-2 rövid mondatban. Ros Hásáná és Jom Kipur napjaiban azonban 4-5 bekezdésen

keresztül, hosszasan taglalja e téma kapcsán azt a vágyunkat, hogy az év legyen az, amikor az Örökkévaló nagysága mindenki számára nyilvánvalóvá válik: az igazak örvendeznek, a gonoszság eltűnik a világból, és az Örökkévaló egyedül fog uralkodni. Ennek apropója talán az, hogy a hagyomány szerint ezekben a napokban van hozzánk az Örökkévaló a lehető legközelebb (ld. *Ros Hásáná 18a, Jesájá 55:6 alapján*), így ennek kapcsán fogalmazzuk meg a bátor kérést, hogy most már maradjon is itt, ebben a világban, mindörökre.

A csendben, magunkban mondott nagyünnepi Ámidá imánál lényegesen hosszabb az előimádkozó hangos ismétlése, mivel jóval több betoldást – költeményeket tartalmaz. Ennek az ismétlésnek az elején van 2-3 ima, amit csöndben, magunkban mondunk el.

Ezután következnek a közös énekek. Ilyenből általában imánként általában három-négy van. A sorok kezdőbetűi gyakran az *ál-efbét* (héber ábécé) szerint vannak elrendezve.

Többféle imatípus váltakozik tehát:

- **Csendben** mondott imák
- **Közösen**, fennhangon énekelt imák
- Soronként vagy versszakonként **váltakozva** mondott imák. Ezek hasonlítanak a szlichot (bocsánatkérő imádások) során a mindennap utolsóként mondott „pizmonhoz”.
- Szintén jelentős mérföldköveket jelentenek az egészen rövid, két-három soros kiemelések, amik tulajdonképpen nem is független versek, hanem

csak közbevetett „**felkiáltások**”². Gyakran több ilyen követi egymást. Ezt is felváltva szokták ismételni: először az előimádkozó, utána a közösség. Az utolsó szó szinte mindig ugyanaz szokott lenni: *kódajs [szent]*.

A nagyünnepi Kedusá előtt mondott különleges, összetett és kivételes szerkezetű ima az *Unetáne tokef*, a 11. századi Mainz-ban élt, mártírhalált halt Amnon rabbi híres imája.

Négy különböző részből áll, és különféle stílusú (lassú, gyors, vidám, melankolikus) dallamok vannak benne, szinte minden dallamváltozat szerint. (Akárcsak számos más nagyünnepi imának, ennek sincsen megsabott dallama, hanem többféle lehetőség közül is válogathat az előimádkozó.) Ebben is van közösen, felváltva, illetve az előimádkozó által egyedül énekelt szakasz.

Az ima alaptémája a nap különlegessége: ezen a napon még az angyalok is félnek az Örökkévaló ítéletétől, az embereknek pedig még több oka van erre. A megtérés, az ima és a jó cselekedetek viszont el tudják távolítani a rossz végzést.

Nagyünnepi imáinkban tehát a 4 napi ima közül a muszáf az, ami talán a leginkább karakterisztikusan kiemelkedik mind közül, és megadja a nap különleges jellegét. A fent említett *Unetáne tokef* a „közös nevező”, ami mindkét ünnepen – *Ros Hásáná*kor és *Jom Kipur*kor egyaránt – elhangzik. A különbség: *Ros Hásáná* napját a 3 különleges áldás, míg *Jom Kipur*t a főpapi szolgálat leírása színesíti.

Ros Hásáná 3 különleges áldása: *Málchujot* (királyság), *Zichronot* (emlékezés), *Sofárot* (sófárhang). Mindhárom áldás szentírási

idézetekre épül: 3 a Tórából, 3 a Zsoltárok-ból és 3 a prófétai könyvekből.

A Jom Kipuri szolgálat leírásának különlegessége az, hogy az egész közösség három ponton leborul (ami egész évben nem jellemző imáinkra).

A másik fontos eltérés a *viduj [bűnvallomás]*, melyben a héber ábécé rendjében elmondjuk a bűneinket. Ezt minden Ámidá végén és az ismétlések végén egyaránt megteesszük (a nap folyamán összesen 10 alkalommal).

TÁRSADALOM

Ima a szólás szabadságáért

„[...adj] dicséretet azoknak, akik Téged félnek, jó reményt azoknak, akik Téged keresnek, és lehetőséget megszólalni azoknak, akik Benned reménykednek [...]”

„[...] az igazak lássák, és örvendezzenek, az egyenesek vigadjanak, a jámborok énekelve örüljenek, **az aljasság pedig tartsa csukva a száját** (ld. Jób 5:16), és minden gonoszság, együtt, mint a füst, illanjon el, amikor eltávolítod a rosszaság uralmát a földről.”

Ezek az utópisztikusan hangzó sorok a nagyünnepi imáink központi részéből származnak, amiket ezekben a napokban többször is elmondunk.

Arra kérjük imáinkban az Örökkévalót, hogy hozza el mihamarabb azt a helyzetet, amikor az Ő uralma ezen a világon nyilvánvalóvá válik, és megszűnik minden rossz dolog.

A kiemelt részekből figyelemreméltó gondolatpár rajzolódik ki: a mostani helyzetben azoknak van lehetőségük beszélni, akik rosszat akarnak, és azoknak nincs, akik jót akarnak. Kérjük, hogy legyen „lehetőség megszólalni”, szó szerint „száj nyitása” (*pitchon pe*) azoknak, akik Benned reménykednek. Valamint azt is kérjük, hogy ne legyen lehetősége megszólalni az „aljasságnak”.

Mindebből a kérsből világos, hogy jelenleg pontosan fordítva van: **most a rosszak beszélnek szabadon és a jóknak kell hallgatniuk, akaratuk ellenére is.**

Lássunk egy rövid történelmi áttekintőt arról, hogy az idők folyamán hogyan jelentkezett ez a – talán borúlátónak tűnő – elv a gyakorlatban.

A régi időkben a zsidó nép fizikai üldöztesnek volt kitéve, létében volt folyamatosan fenyegetve. A középkori inkvizíció idején tökéletesen érthető, hogy a zsidók ellen bármilyen vádat szabadon lehetett mondani, miközben mi a saját „szólásszabadságunkról” nem is álmodhattunk, örülhettünk, ha az életünket meg tudtuk menteni.

A modern korban is voltak olyan uralkodó eszmék (nácizmus, kommunizmus), amelyek idején csak a zsidók, vagy általában a vallások gonoszságáról lehetett hallani, de az ellenkező véleménynek nem volt szabad fóruma.

Mi a helyzet manapság? Vajon elavulttá vált az imánk szövege, csak azért, mert a jogtalan támadások ellen immár szabadon védekezhetünk?

Azt gondolom, hogy nem. Amíg az Örökkévaló uralma nem nyilvánvaló, hanem rejtett

2 A modern imakönyvek ezeket vastagon kiemelve szokták jelölni.

– ahogyan napjainkban –, addig mindig lesznek olyan dolgok, amik ugyan igazak, mégsem mondhatjuk őket ki, mivel a társadalom jelentős része visszautasítja azokat.

Az imában úgy áll, hogy az Örökkévaló el fogja távolítani „a gonoszság uralmát”. Vajon valóban a gonoszság uralkodna a világon? Hiszen a helyzetünk láthatóan sokkal jobb mint korábbi nemzedékekben volt.

Mindezzel együtt, az kiderül az imából, hogy akinek a hangját hallhatjuk, az uralkodik. Márpedig ma a világban elsősorban az ateizmus, liberalizmus hangjait hallhatjuk. Ezen túl, más vallásokét (akiket szintén nem lenne bölcs offenzív kritikával illetnünk, kisebbségben lévőként).

Valamint a zsidóságon belül is, noha létszámarányaiban rohamosan növekszik, és néhány generáció múlva, az előrejelzések szerint felülkerekedik, de jelenleg kisebbségben van a Tórához és a valláshoz hű zsidóság.

Ezen csoportok egyikével sem helyes nyíltan szembeszegülni, akár azért, mert ők vannak többen, akár azért, mert nem használ semmit. Például, ha egy nem vallásos zsidónak szeretnénk a Tóra szépségeit bemutatni, azt sem tehetjük úgy, hogy kritizáljuk az ő életvitelét, mert azt személyes sértésnek veheti. Egy ilyen világban az igazaknak kell csendben maradnia.

„A Messiás eljövételének ideje előtt eluralodik a világon pimaszság [chucpá].” (Szo-tá 49b)

Miközben a legutóbbi nemzedékek a feddést és a kritikát egyre nehezebben tűrik el, a szólásszabadságnak köszönhetően mindent szabad mondani. Olyan dolgokat is, amik az emberi lelket beszennyezik.

A zsidó jog szerint három bűn van, amiket az ember akkor se kövessen el, ha az élete múlik rajta (*jéharég veál jáávor*, ld. *Szanhedrin 74a*): 1. bálványimádás, 2. emberölés, 3. Tóra szerint tiltott szexuális kapcsolatok (pl. házasságtörés, homoszexualitás, ld. *Mózes 3., 18:6-23*).

A Talmud leírja, hogy a bálványimádásra való kísértés még az ókorban megszűnt (*Szanhedrin 64a*). A maradék kettőt azonban megtaláljuk bármelyik modern filmben, lényegében ezek alkotják a legtöbb film témáját.

Sok példát lehetne még mondani arra, amikor „az aljasság”, „a pimaszság” manapság nem tartja csukva a száját. Szeretném azonban egy pozitív példával befejezni. Azt is fontos ugyanis észrevenni, ha a világ halad a célja felé, amikor a jók beszélhetnek, akik nem jók, azok pedig nem mondhatják azt a rosszat, amit gondolnak. A gyűlöletbeszéd tilalmával, illetve szalonképtelenné válásával tapasztalhatunk ilyet.

Ha ma vallásos zsidóként járom az utcákat, nem mondhat rám akárki akármit. Vannak ugyan elvéve „bátor” antiszemiták, akik meg merik mondani a véleményüket hangosan, de a legtöbben félnek. Ez jó.

Pontosan ez az, amit az imáinkban kérünk: „*az aljasság tartsa csukva a száját*”. Ha már olyan dolgot gondol, ami aljasság, és pillanatnyilag nem képes arra, hogy ő maga megváltozzon, akkor **legalább a száját tartsa csukva, és ne mérgezzen másokat káros gondolataival**. Már ez is a jele, a kezdeménye annak, hogy végül az Örökkévaló uralma meg fog valósulni.

2018. szeptember 12.

Kedves Közösség,

Péntek este kezdődik Sábát Suvá [a Megtérés Szombatja], vasárnap este pedig Jom Kipur.

Sokunk számára ez az időszak nagy fordulópontja, a Félelmetes Napok záróakkordja, és az örömteli, sátoros ünnepi időszak kezdete.

A sátoros ünnepet a Tóra úgy is nevezi, hogy a begyűjtés, aratás ünnepe (*Mózes 2., 23:16, 34:22*). A Megtérés 10 napjának lényege pedig az Örökkévaló közelsége (*ld. Ros Hásáná 18a*). Szellemi értelemben most fogjuk tudni begyűjteni, learatni, mindazt, amit ebben a közeli időszakban megszereztünk.

Időpontok Budapesten:

Gyertyagyújtás **péntek este**: 18:24-ig (legkorábbi időpont: 17:25).

Szombat kimenetele: este 19:26.

Gyertyagyújtás **vasárnap este** (Jom Kipur): 18:20-ig (legkorábbi időpont: 17:22).

Ünnep és böjt kimenetele: hétfő este 19:22.

A zsinagógában **péntek este** 17:30-tól tanulunk, 18:00-tól imádkozunk.

Szombat reggel 9:00-kor imádkozunk.

Jom Kipur / Kol Nidré: vasárnap este 18:00-tól.

Hétfő reggel ima 9:00-tól, délután 17:30-tól.

A *Smá Jiszráelt* olvassuk el otthon mind a péntek esti ima után (legkorábban 19:28-kor), mind a szombat reggeli ima előtt (legkésőbb 9:33-ig).

Gmár Chátimá Tová!

Jó bepecsételést és könnyű, ámde jelentőségteljes böjtöt mindenkinek!

Az OMEK MAGAZIN II. évfolyam 16., valamint III. évfolyam 1-3. száma

Iszer Jozsef ben Jehudá háLévi

emlékére szentelt adománynak köszönhetően jelenhetett meg.

Legyen a tanulásunk, inspirációnk a lelkének felemelkedésére!

Davidovics Joszi (Iszer Jozsef ben Jehudá háLévi) számos budapesti közösségben mind az imáknak, mind a tanulásoknak meghatározó alakja, különlegesen kitartó, és másokat is erősítő, stabil oszlopa volt.

Korai vesztesége kézzelfogható úrt hagyott maga után.

„Az igaz ember távozása nyomot hagy: ő volt a város díszje, fényessége, ékessége.” (Rási, Mózes 1., 28:10)